

Bijlage bij BVD-brief No.133328, Vertrouwelijk, 19.3.52.

Met betrekking tot het onderwerp Politiek in journalistieke- en kunstenaarskringen werd van welingelichte zijde het navolgende gemeld:

In Maart lopen de meeste contracten van toneelspelers en opera-artisten af, in zoverre, dat er in die maand beslist wordt over verlenging of verbreking van verbintenissen vóór de aanvang van het nieuwe seizoen.

De dientengevolge meestal ontstaande onrust uit zich in culturele kringen niet alleen achter de toneelschermen maar in wijder verband. Aangezien het begrip "theater" tegenwoordig zo zeer afhangt van regeringssubsidie, verhoogt dit het in culturele milieus op gang zijnde gesprek, met de politiek als middelpunt. Het is ook de tijd, waarin de communistische propaganda toeneemt en winstpunten poogt te scoren.

Algemene ondermijning van de regeringspolitiek en verdachtmaking van alle andere partijen moeten de communistische zaak dienen.

Te vaak verliest men, aldus rapporteur, bij de strijd tegen het communisme uit het oog, dat een dergelijke partij en politiek weliswaar gegrondvest zijn in de "massa" van het proletariaat, maar dat de efficiëntie van elke communistische beweging toch in hoge mate afhankelijk is van de kwaliteit en de kwantiteit van het kader. Wat in de bestrijding gemeenlijk ontbreekt is het pogen om het potentieel kader van de communisten zo gering mogelijk te doen zijn. Dit kader immers pleegt inhoge mate voort te komen uit de kringen van kunstenaars en daarmee verbonden intellectuelen en uit de meest progressieve, maar tevens materieel armoedigste onderwijs-milieus, die meestal tamelijk bewonderend plegen op te zien naar die grootstedse culturele kringen. Wil men het potentieel kader van de communisten, en daarmee de gehele spankracht van de C.P.N. zo nuttig mogelijk bestrijden, dan zal men er dus sterk op bedacht moeten zijn in die "onafhankelijke, vrijdenkende en culturele" kringen, zoals die uiteraard bij instituten als Koepel en Kring sterk vertegenwoordigd zijn, alsmede onder de journalisten, alle gevoelens van rancune tegen het heersend gezag zo veel mogelijk weg te nemen.

De grote moeilijkheid is echter, dat juist deze groep wegens haar kwantitatieve onbelangrijkheid door de overheid zo vaak wordt vergeten. De georganiseerde arbeiders en middenstanders worden, als numeriek belangrijk bij stemming, veel meer te vriend gehouden dan deze maatschappelijke laag, waaruit toch telkens weer het "grote doorstoten" in politiek opzicht komt. Men denke aan het begin van de SDAP, van de jong-liberalen, van de NSB en van de communistische bewegingen in Frankrijk en Italië.

In Engeland en in Frankrijk is men véél meer bedacht op het belang van goede betrekkingen met de vooruitstrevende intellectuelen en kunstenaars. Met name tegen de verkiezingstijd weet men deze groep van elke politieke hoek uit altijd bijzonder aangenaam te gaaien.

Bij ons gebeurt er, zoals gezegd, bitter weinig. Niet alleen de staat, maar vooral de lokale overheden laten verstek gaan en juist

daarin schuilt volgens rapporteur een groot gevaar. Neen, aldus vervolgt hij, mijn rayon, Amsterdam. In de gemeenteraad worden over het algemeen onderwerpen van culturele aard weinig ingrijpend behandeld. Aan actuele vraagstukken, die wel in de pers en "op straat" leven, gaat men in die gemeenteraad in bijna alle fracties voorbij. Deze fracties zijn te druk met sociale of economische kwesties om deze "intellectuele" onderwerpen veel tijd waard te achten. Juist in dat voorbijgaan door bijna alle fracties zit de kans, die de communisten waarnemen. Geen wonder dus, dat de door berichtgever al eerder gesignaleerde figuren Braat, De Swaan, Bot, e.a., weer druk in de weer zijn als spreekbuizen van het communisme in cultureel opzicht.

Dit keer heeft dat "gesprek" een intensiever karakter, doordat het algemeen aspect van de cultuur, met name in Amsterdam, zeer actueel is. Het kwam tot uiting in een artikel in de Groene Amsterdammer, dat in culturele kringen veel stof doet opwaaien. Daarin is het verlies van de culturele geest en interesse in de hoofdstad, met name bij overheid en gegoede burgerij, aan de orde gesteld. Juist in deze tijd werkt zo'n artikel onder de artisten als de "knuppel" in een slapend hoenderhok". De door rapporteur waargenomen beroering onder kunstenaars heeft ook een scherper politiek accent. Daaruit boeken de communisten winsten, die zij volgens berichtgever niet zouden verwerven indien de verschillende partijen meer oog hadden voor de gevaren, welke rapporteur hiervoor gaand heeft gesignaleerd.

Want, zo licht hij nader toe, telkens weer is het in de Amsterdamse gemeenteraad de communistische heer Bot, die interpelleert over culturele kwesties, vaak uiterst onbenullig, vaak tot groot ongerief van de personen of instellingen, wier belangen hij voordoet te bepleiten. Het feit immers dat een communist de zaak in de gemeenteraad aanhangig maakt, noopt veelal de overige fracties om tegen te stemmen.

Onder de gegeven omstandigheden slaan de communisten twee vliegen in één klap: zij werpen zich op als de nooit aflatende beschermers van de belangen der bedoelde artistiek-intellectuele kringen en tegelijkertijd verhinderen zij door hun "bescherming", dat de gemeenteraad ernstig op deze zaken ingaat. Eventuele misstanden of situaties, waarvoor de C.P.N. in de bres sprong, blijven bestaan.

Volgens rapporteur moet de invloed van dit spelletje, op den duur en volstrekt automatisch in de kunstenaarskringen uitgeoefend, niet worden onderschat. Men gaat het als vanzelfsprekend beschouwen, dat de CPN de belangen van de "cultuurlingen" behartigt; de afkeer van de overige partijen, die "niet alleen nooit hun mond opendoen op cultureel terrein, maar die bovendien elk fatsoenlijk initiatief afstemmen, omdat het toevallig van een communist komt" . . . , gaat toenemen. De heer Bot c.s. spelen dit spelletje meesterlijk mee, en zeggen herhaaldelijk tegen kunstenaars e.d., wier belangen zij sojuist weer eens "behartigt" hebben: "Ja, wat wil je, het zou voor jullie natuurlijk veel gunstiger zijn indien een van de andere fracties er mee voor den dag kwam, maar die doen dat nooit. En dan zijn wij wel genoodzaakt, als enigen, tenminste nog onze waarschuwing tegen dit cultuurverval te laten horen."

Het is aan rapporteur bekend, dat enkele balletgezelschappen gaarne in de Amsterdamse pers de kwestie van een eventuele verhuizing naar Den Haag aanhangig hadden gemaakt, teneinde op die wijze een reactie van de Amsterdamse Gemeenteraad uit te lokken. Zij heb-

ben dit evenwel niet gedurfd, omdat zij doodsbang waren dat de C.P.N.-fractie dan weer de enige zou zijn die haar mond zou opendoen, waardoor de balletwereld onder de verdenking zou komen van marxistische gezindheid, waarmede elke kans op steun van de Gemeente Amsterdam politiek zou zijn verkeken.

Het is aan berichtgever eveneens bekend, dat aan de heer Koolhaas, de schrijver van het artikel over het Amsterdamse cultuurverval in De Groene, van welmenende en anti-communistische kunstenaarszijde, het verwijt is gedaan, dat hij met deze publicatie, die zonder enige ruggespraak met raadsfracties plaats vond, de communisten opnieuw de gelegenheid heeft geboden in foro publico als enige cultuurbeschermers te paraderen. Zij brachten dit artikel in de Gemeenteraad ter sprake, waarmee zij meteen het beleid van de P.v.d.A.-wethouder konden aanvallen.

Wat hier voor Amsterdam is opgemerkt, geldt voor vele Nederlandse gemeenten en in zekere mate ook voor de tweede kamer, waar het aantal specialisten in cultuurzaken uiterst dun gezaaid ligt. De enige keer, dat rapporteur zich kan herinneren dat er in het parlement intensieve aandacht is besteed aan de door hem bedoelde groepen, was toen de inkomens in deze sector beneden de 8000 gulden werden vrijgesteld van omzetbelasting. Dit optreden had een enorme good-will-werking geruime tijd daarna, maar die ene daad is bepaald niet genoeg om als tegenwicht te kunnen dienen voor de aanhoudende verwaarlozing, vooral in de lagere overheidscolleges.

Rapporteur begrijpt, dat het in de eerste plaats behartigen van de belangen der grote groepen arbeiders en middenstanders uit sociaal oogpunt en in politiek opzicht (stemmenwerven) onvermijdelijk is. Dit behoeft echter niet uit te sluiten het tevriendhouden van het quantitatief onbelangrijke, maar uit landsbelang en ook politiek kwalitatief van betekenis zijnde "cultuurblok". Wat meer instructie binnen alle partijen aan het lagere kader, een enkele voorspreker in elke fractie van parlement of grote Gemeenteraad voor culturele, onderwijs- en bijkomende intellectuele aangelegenheden, kortom, wat meer aandacht in politicis voor deze groep, zou de communisten de wind uit de zeilen kunnen nemen. Tegelijkertijd zouden intellectuele en kunstenaarskringen van de mening kunnen worden afgeholpen, dat zij zich ter eigen bescherming als cultuurbevorderaars het best in de armen van de C.P.N. kunnen werpen.

In het Concertgebouworkest zouden niet zoveel communisten zitten, in het Amsterdams Toneelgezelschap zouden niet de communisten de interne leiding van de spelers hebben, in de Federatie van Kunstenaars zouden niet herhaaldelijk communisten in het bestuur en in andere colleges worden gekozen, indien niet het fabeltje bestond dat zij de enigen zijn, die wat kunnen bereiken.

Het is volgens rapporteur geen toeval doch het resultaat van een gebrekkig politiek inzicht bij Overheidscolleges, dat in de kring der toneelspelers weer figuren als Marie Hamel en Benno Groenier met nieuwe plannen voor den dag komen en dat die namens de Verenigde Toneelspelers in het coördinatiebureau grote druk uitoefenen. Zij

kunnen het fabeltje nieuw leven inblazen, dat de communisten het er dan toch maar weer voor de zoveelste keer "doorgeknokt" hebben. Geen wonder, aldus rapporteur, dat juist onder de jongste garde van schilders, letterkundigen en onderwijzers in Amsterdam zo vele half-Marxisten rondlopen, die maar een klein duwtje (en de stemgerechtigde leeftijd) nodig hebben om stiekeme verkenners te worden.

De hele schildersbent rondom het Stedelijk Museum te Amsterdam is in hoofdzaak marxistisch, omdat, aldus rapporteur, Sandberg communist is "en daardoor zoveel voor de kunst bereikt" (deze opmerking vernam hij letterlijk uit de mond van een bekend "experimenteel" schilder uit de hoofdstad). Dat marxisme is voor een groot deel pose bij al die experimentele kunstenaars en kan, volgens rapporteur, met een klein duwtje in elke andere progressieve richting omslaan.

Het is niet belangrijk, dat deze lieden communistje spelen, maar zij helpen de mythe in stand houden, dat het de kunstenaars siert communist te zijn, welke mythe juist in de provincie zo vele half-intellectuelen, semi-kunstenaars en de aanhang van snobs met het marxisme doet coquetteren.

Geen wonder, dat Prof. De Quay indertijd zijn geruchtmakende opmerking plaatste, dat alle kunst boven de Moerdijk marxistisch getint is. Dat had hij, volgens rapporteur, gelet op de daardoor ontstane beroering en bijbehorende politieke reacties, niet die kunst moeten verwijten, maar de partijbesturen van de niet-communistische partijen.

Als er snelle instructies zouden komen, kunnen nu en in de komende maand April de culturele activiteiten handiger worden opgevangen met minder aanknopingspunten voor communistische propaganda.